

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Elvis van de psychoanalyse

Bespreking van

Slavoj Žižek (2006). *The parallax view*.
Cambridge/Londen: MIT Press. ISBN 978 0
2622 4051 2, 433 pp., \$ 26,95

MARK KINET

Slavoj Žižek is een lacaniaans-hegeliaanse (cultuur)filosoof die zijn tijd verdeelt tussen Slovenië en de States. Zijn filosofie is dialectisch, en als psychoanalyticus heeft hij drie stokpaardjes. Ten eerste noemt hij de doodsdrijf de 'grote obsessie' van zijn gehele werk. Het is een radicaal disfunctioneel element dat voorbij het lustprincipe ligt en dit subverteert. Ten tweede is het subject niet het voortdurende reservoir van affecten en driften maar een fundamenteel ongrijpbare logische en ethische veronderstelling. In navolging van Lacan ten slotte beschouwt hij het 'object kleine a' als hét (gebrek aan) object van de psychoanalyse. Het is het Ding op de drempel van symbolisering en als dusdanig object-oorzaak van verlangen. Het object is dat *waarnaar* we verlangen en object kleine a is dat (surplus in het object) *waardoor* we verlangen. Žižek geeft wereldwijd en vooral binnen de menswetenschappen zeer gewaardeerde lezingen. Ze worden gekenmerkt door een hyperkinetische stijl en gedachtegang. Tientallen clips op YouTube leveren hiervan treffend bewijs. Hij behoort samen met Nietzsche, Marx of Freud tot de denkers van de argwaan. Hij wordt nu eens een wilde dwarsdenker genoemd dan weer de Elvis van de culturele studies. Zeker heeft hij met tientallen boeken de lacaniaanse psychoanalyse stevig op de culturele kaart geplaatst. Hij grasduint daarbij rijkelijk in de populaire cultuur en doet dit op uiterst erudiete wijze. Films genieten daarbij van

wege hun impliciete ideologie vaak zijn voorkeur als studieobject.

The parallax view beschouwt hij zelf als zijn *magnum opus*. Het levert een systematische uiteenzetting van het conceptuele referentiekader dat aan zijn denken ten grondslag ligt. Dit exposé wordt zoals steeds doorspekt met verwijzingen naar literatuur, film en muziek en verlucht met allerlei pittige anekdotes en pikante grappen. In zekere zin borduurt Žižek verder op het *schuins beziend* uit eerdere boeken. Slechts middels een door het verlangen vervormde blik vangen we door de schijn heen een glimp op van het Ding. *Mutatis mutandis* maakt dit schemerzintuig het mogelijk onderliggende onbewuste structuren en mechanismen in het vizier te krijgen. Dit was zijn uitgebreid geïllustreerde toenmalige boodschap in een notendop.

Ditmaal levert hij een substantieel theoretisch werk, dat is gefundeerd op de kloof die ontstaat ten gevolge van twee naburige, maar toch radicaal verschillende perspectieven. De parallax is de schijnbare verplaatsing van een object (de verschuiving van zijn positie tegenover een achtergrond) die ontstaat tengevolge van het innemen van een verschillend oogpunt. Enkele voorbeelden zijn de golf-deeltjesdualiteit van de kwantumfysica, drift en verlangen, *mind* en *brain*, de vagina als plaats van de mysterieuze vrouwelijke seksualiteit én van het moederschap. De parallax is de kloof tussen twee punten waarbinnen geen synthese bestaat. Ze leidt tot een kortsluiting van niveaus die elkaar nooit raken. Ik citeer: <[...] this book is based on a strategic political-philosophical decision to designate the gap which separates the One from itself with the term parallax.>

Het boek bestaat uit drie delen, telkens van elkaar gescheiden door een *interludium*. Žižek noemt ze in een *Spielerei* de 'stellar', de 'solar' en de 'lunar' parallax. De eerste gaat over het ontologische verschil, de ultieme parallax die onze verhouding tot de realiteit bepaalt. De tweede is de weten-

schappelijke parallax met zijn kloof tussen fenomenologische beschouwing en wetenschappelijke verklaring. Deze wordt bijvoorbeeld duidelijk in de verhouding tussen psychoanalyse en neurowetenschap, een thematiek die Žižek hier voor het eerst grondiger uitwerkt. Er is ten slotte de politieke parallax, met sociale antagonismen die elke gemeenschappelijke grond ontberen. Een korte recensie kan onmogelijk recht doen aan de complexiteit van Žižeks redeneringen. Ik doe een losse greep uit enkele *appetizers*.

Vooreerst wijdt Žižek verhelderende beschouwingen aan zijn geliefde object kleine a dat transsubstantieert zoals de hostie in het lichaam van Christus. Het is dat iets in het object dat meer is dan het object en dat ons doet gaan en komen. De aard van het reële is puur parallaxisch en in die zin heeft het geen substantie. Het heeft geen densiteit, is slechts de kloof tussen twee (bv. golf- en deeltjes-) perspectieven. Žižek analyseert nogmaals de beruchte scène uit *Wild at heart* van David Lynch. Bobby Peru dwingt Lula met zijn 'Say: fuck me'. Welke psychoanalytische waarheid blijkt uit haar zich uitstrekkende vingers? Moderne kunst zou meer en meer gericht raken op 'the real thing'. Is het niet de kortste definitie van moderne kunst dat zij voorbij het lustprincipe ligt? Ze veroorzaakt onlust en is subliem doordat ze een pijnlijk plezier teweegbrengt en succes produceert dankzij haar eigen falen. Wie weet, kunnen we postmoderne kunst dan opvatten als een terugkeer naar het plezier? Hoe het hoogste Goed een *Mal* kan worden kan volgens Žižek alleen begrepen worden door een 'parallax shift'. Het sublieme goed dat van op afstand mooi en aantrekkelijk lijkt, is als de vlam die door haar *fatal attraction* de dood van de mot betekent.

In verband met neurowetenschap schetst hij geen utopisch maar een dystopisch toekomstbeeld, dat precies daarom velen aanspreekt. Het gaat dan niet om de apocalyps van een atoomexplosie maar om de dood van het symbolische door de naturalisatie

van de menselijke geest. Wie weet worden al onze gedachten vroeg of laat gedownload van humaan naar posthumaan in een *shift* van hardware naar software? Digitalisatie maakt de link los tussen geest en materieel substraat. Ziedaar de nieuwe zielsverhuizing, die louter kwestie wordt van technologie. Naturalisatie haar gang laten gaan kan leiden tot absurde excessen. Žižek gaf ooit een naargeestig voorbeeld. Wat als we de lijkwade van Turijn zouden onderzoeken op het DNA van Jezus Christus? *Pater semper incertus est*. Vaderschap is altijd onzeker! In tegenstelling tot eerdere publicaties die voor een breder cultureel en / of psychoanalytisch geïnteresseerd publiek toegankelijk tot gemakkelijk zijn, is deze kanjer een ietwat taaier brok. Hij veronderstelt een gedegen filosofische (of in een neologisme van Mülisch: filosofologische) voorkennis. Mede door het kleine lettertype vergen sommige compacte passages zelfs nauwkeurige ontcijfering. Anderzijds worden talrijke lacaniaanse concepten aan de hand van levendige voorbeelden uit de populaire cultuur aanschouwelijk gemaakt en wemelt het boek zoals steeds van geestigheden en spitsvondigheden. Ter afrondende illustratie vergelijkt Žižek het object kleine a ergens met het verdwijnpunt in een schilderij. Het is onvoorstelbaar maar tegelijk constitutief voor elke voorstelling.

Terugkeer naar Bion

Bespreking van

Chris Mawson (red.) (2010). *Bion today*. Hove: Routledge. ISBN 978 0 415 57071 5, pp. 439, £ 22,99

CHRISTINE FRANCKX

Het boek *Bion today* is belangrijk omdat er verschillende klinische toepassingsgebieden van het bioniaanse gedachtegoed in verzameld zijn, met bijdragen van inter-